

Ergenlerin Siber Zorbalık Eğilimleri

Erkan YAMAN¹, Zuhâl SÖNMEZ²

Öz: Bu araştırmanın amacı, ergenlerin siber zorbalık eğilimlerini belirlemektir. Araştırmanın örneklemini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Bursa ili Karacabey ilçesinde öğrenim görmekte olan 300 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Çetin, Yaman ve Peker (2011) tarafından geliştirilen 'Siber Mağdur ve Zorbalık Ölçeği' kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde, cinsiyet için ilişkisiz örneklem t-testi; sınıf düzeyi için tek yönlü varyans analizi testi yapılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşmanın olduğu ve ergenlerin siber zorbalıklarının cinsiyete göre erkeklerin lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüş, sınıf düzeyine göre ise anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda tartışma yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, ergen, cinsiyet, sınıf düzeyi.

Cyberbullying Trends of Adolescence

Abstract: The aim of this study is to investigate whether adolescents' cyber bullying tendencies show differences regarding gender and class level. Participants were 300 who were enrolled in Karacabey High School at Karacabey, Bursa during the 2014-2015 academic year. 'Cyber Victim and Bullying Scale' developed by Çetin, Yaman and Peker (2011) was used as the data collection instrument. Data was analysed unrelated sample t-test for gender; (One Way Anova) variance analysis for class level. At the research result, it was found that there was significant difference regarding gender and in male's favour, adolescent's cyber bullying tendencies were different in significant level. In other words, it was determined that male students were more likely to have cyber bullying tendencies than female students. On the other hand, according to class level it was indicated that there was no significant differences. Results were discussed and proposals were given in the direction of findings.

Keywords: Cyber bullying, adolescent, gender, class level.

¹ Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, eyaman@sakarya.edu.tr

² Milli Eğitim Bakanlığı, Sınıf Öğretmeni

Giriş

Saldırganlık ve şiddet tarih boyunca en ilkel topluluklardan, en medeni toplumlara kadar hep bir sorun olarak günümüze kadar gelmiş ve saldırganlık türlerifarklı kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda özellikle ergenler arasında hızla arttığı gözlemlenen olumsuz ilişkiler genellikle akran zorbalığı ve bunun ardı sıra siber zorbalık olarak ifade edilmektedir.

Okullarda yaşanan olumsuz davranışlardan biri de akran zorbalığıdır. Akran zorbalığı, bir öğrencinin, bir ya da daha fazla öğrenci tarafından belli bir zaman aralığında ve sürekli olarak rahatsız edici davranışlarına maruz kalması olarak tanımlanabilirken, zorbalıktan söz edebilmek için mağdurun kendisini etkin bir şekilde savunabilme gücünden yoksun olması şartının da gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Öğrencilerin 'zorba' ya da 'mağdur' olup olmadıklarının belirlenmesinde geçerli ölçütün, zorbanın göstermiş olduğu zorbaca davranışları belli aralıklarla tekrarlanması ve mağdurun kendini koruyamayacak-savunamayacak durumda olması önemlidir. Zorbalar eylemlerini bireysel ya da grupla yapabildikleri gibi, mağdurlar da bu eylemlerden bireysel ya da grup olarak zarar görebilirler. Zorbalar, bu tür eylemlerinden dolayı genellikle kendilerine çıkar sağlayabilirler (Ayas ve Pişkin, 2011; Olweus, 1992, 1993; Solberg ve Olweus, 2003, Pişkin, 2002).

Günümüzde öğrenciler arasında yaşanan akran zorbalığının, giderek internet ve cep telefonu gibi siber ortamlarda da yaşanmaya başladığı görülmektedir (Raskauskas ve Stoltz, 2007). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu sınırsız, denetimsiz ve yasaksız kullanım, gençlerin sosyal ilişkilerinde çatışmalara, depresyona, anksiyete, somatizasyon, öfke düşmanlık, psikotizm ve stres gibi ruh sağlığında bozulmalara ve ders başarılarının düşmesine yol açabilmektedir (Ayas, 2014; Batmaz ve Ayas; 2013 Colwell ve Kato, 2003; Ceyhan, 2008; Hinduja ve Patchin, 2009; Horzum ve Ayas,2014; Kerberg, 2005). Öğrenciler arasında internet ve cep telefonu kullanımının yaygınlaşması, öğrencilerin siber ortamlarda iletişim kurduklarının açık bir göstergesi olarak ele alınabilir. Siber ortamlarda kurulan iletişim bazen istenilen şekillerde olmadığından bu olumsuz iletişim şekli doğal olarak, siber zorbalık olarak adlandırılan yeni bir zorbalık türünün ortaya çıkmasına yol açmış gözükmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kötüye kullanılması sonucu ortaya çıkan bu yeni kavram araştırmacılar tarafından sanal zorbalık, siber zorbalık, e-zorbalık, dijital

zorbalık, internet zorbalığı, elektronik zorbalık, çevrim içi zorbalık, online zarar verme veya internet tacizi gibi farklı biçimlerde isimlendirilmektedir (Peker, 2014).

Zorbalığın yeni yüzü olan siber zorbalığı, Willard (2005) internet ve diğer iletişim araçlarını kullanarak başkalarına kasıtlı şekilde zararlı ve hoş olmayan mesajlar veya fotoğraflar gönderilmesi şeklinde tanımlarken, Smith ve arkadaşları (2008), kendisini kolayca koruyamayacak kişilere karşı elektronik iletişim araçlarının kasıtlı ve zarar verici şekilde bir kişi veya grup tarafından kullanılması olarak tanımlamıştır. Patchin ve Hinduja (2006), bilgi ve iletişim araçları vasıtasıyla zararlı ve kırıcı mesajlar yollayarak diğerlerini taciz etme; Arıca (2009), diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlar olarak tanımlamışlardır.

Siber zorbalığı klasik zorbalıktan ayıran ve daha da güçlendiren özellikler; gizlilik, yer ve zaman sınırlamasının olmaması, fiziksel güce ihtiyaç duyulmaması, mağdura kolay ulaşılabilir olması, etki alanının geniş olması ve teknolojinin imkânlarını kullanarak mağduru kolay bir şekilde baskısı altına alması, siber zorbalığın okul sınırları içinde kalmayıp günün yirmi dört saatinde yapılmasıdır (Campbell, 2005; Li, Shariff, 2008; Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011; Cross ve Smith, 2012).

Öğrenciler arasında yaşanan siber zorbalığın en temel nedenlerinden birinin bozulan, yıpranan arkadaşlık ilişkileri olduğuna dikkat çekilmektedir. Özellikle duygusal ilişki yaşayan gençlerden bir kısmının, ilişkinin bitmesinin ardından intikam almak amacıyla siber zorbalığa başvurduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan bazı öğrencilerin kıskançlık, çekememezlik bazılarının ise farklı alt kimliklere yönelik sahip oldukları olumsuz önyargılar sebebiyle siber zorbalığa yöneldikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte bazı öğrencilerin, mağduru grup dışına itmek ya da intikam almak amacıyla da siber zorbalık davranışı sergiledikleri belirlenmiştir (Hoff ve Mitchell, 2009). Siber zorbalığın fiziksel bir güç kullanmayı gerektirmemesi ve kişinin kimliğini rahatça gizleyebilmesi de sanal ortamda zorbalık düzeyini arttırabilmektedir (Bayar, 2010).

Lenhart (2007) ise siber zorbalığa yol açan nedenleri şöyle sıralamaktadır: Sanal ortamda tehditkâr ve aşağılayıcı unsurların olabildiğince çok kişiye ve hızlı biçimde iletmenin mümkün olması; bu tür materyallerin sanal ortamda diğer kişilerin görebileceği

Ergenlerin Siber Zorbalık Eğilimleri

şekilde uzun süre paylaşılabilmesi; dijital teknolojilerin bu tür unsurların kopyalanmasını ve uzun süre saklanmasını mümkün kılması; siber zorbanın mağdurla yüz yüze gelmemesinin, sanal zorbanın sorumluluk üstlenmemesini kolaylaştırmasıdır.

Siber zorbalık türleri ise şu şekilde sıralanabilir (Willard, 2004): Çevrimiçi kavga etme (flaming-bireyi aşağılayıcı, kaba bir mesajı doğrudan kendisine veya çevrimiçi gruplara gönderme); zarar verme (harassment-bireye sürekli olarak saldırganca mesajlar gönderme); iftira (denigration-bireyin saygınlığına zarar vermek için hakkında dedikodular çıkarma); başka bir kimliğe bürünme (impersonation-bireyi sıkıntıya sokacak, onu kötü gösterecek mesajları diğerlerine o birey adına gönderme); başkasının bilgilerini internet ortamında izinsiz kullanma (outing/trickery-bireyin utanmasına yol açacak mahrem sırlarını sanal ortamda paylaşma, fotoğraflarını ve videolarını başkalarına gönderme veya bireyi kişisel bilgilerini paylaşması konusunda kışkırtma); siber taciz (cyberstalking-mesaj kutuları, sohbet odaları gibi herkesin girebileceği alanları kullanarak bireyi tehdit veya taciz etme) ve dışlamadır (exclusion-bireyin sanal ortamdan kasıtlı olarak dışlanması).

Siber zorbaların kişilik özelliklerine bakıldığında şu unsurlar dikkat çekmektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011): Siber zorbalar, saldırganca davranırlar, madde bağımlısı olabilirler, ebeveynleri ile iletişimleri yetersizdir, intikam alma duygusu taşırlar, okul yaşamları problemlili ve ders notları düşüktür, önyargı ve öfke ile hareket ederler, bilgisayar kullanma becerileri iyidir. Siber zorbaların bu olumsuz özelliklerine rağmen siber zorbalığa maruz kalanlarda da birçok olumsuz özellik görülebilmektedir.

Siber zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalar, siber zorbalığın mağdurları olumsuz etkilediğini göstermektedir. Psikolojik etkilerinin yanı sıra okul yaşamına ve sosyal yaşama da olumsuz pek çok etkileri bulunmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; depresyon, suç işleme eğilimi, madde kullanımı, hayal kırıklığı, üzüntü, korku, öfke, kaygı, stres, anksiyete, yalnızlık, iletişim kurma zorlukları, arkadaş ilişkilerinde sorunlar yaşama, gergin ve kaygılı olma, kendini kötü, çaresiz ve yalnız hissetme, derse karşı motivasyon kaybı, akademik başarısızlık, okuldan soğuma, okuldan kaçma/okul devamsızlığı ve intihara teşebbüs etmeye kadar varabilen pek çok sorun görülmüştür (Beran ve Li, 2005; Mitchell, Ybarra ve Finkelhor, 2007; Raskauskas ve Stoltz, 2007; Hinduja ve Patchin, 2009).

Hem Türkiye dışında hem de Türkiye'de öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalara bakıldığında siber zorbalığın yaygın bir sorun olduğu görülmektedir. Yurt dışında ergenler

üzerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerin yaklaşık yarısının siber zorbalığa maruz kaldığı, yaklaşık beşte birinin de siber zorbalık yaptığı saptanmıştır (Raskauskas ve Stoltz, 2007). Diğer bir çalışmada ise ergenlerin %43'ünün siber zorbalığa uğradıkları bulunmuştur (Wolak, Mitchell ve Finkelhor, 2007). Türkiye'de siber zorbalıkla ilgili olarak yapılan ilk çalışmalardan birinde (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007) ortaöğretim okullarında öğrencilerin siber zorbalık oranının %28, siber zorbalığa maruz kalanların oranının ise %30 olduğunu bulunmuştur. Başka bir araştırmada (Ayas, 2011), ortaöğretimdeki öğrencilerin yaklaşık %17'sinin siber zorbalık yaşadığı ve %16'sının siber zorba olduğu belirlenmiştir. Ayas ve Horzum'un (2012) yaptığı araştırma sonucunda öğrencilerin %18,6'sının sanal zorbalığa maruz kaldığı, %11,6'sının sanal zorbalık davranışlarını sergilediği görülmüştür

Dünyanın birçok ülkesinde siber zorbalıkla ilgili olaylar kimi zaman basında yer almaktadır. Örneğın Avustralya'nın Melbourne kentinde yaşayan on dört yaşındaki bir Türk kıızı, kendisine ait sosyal paylaşım sitelerindeki hesaplarına girerek tehdit ve saldırılarda bulunanların baskısına dayamayıp intihar etmiştir (Milliyet, 2012). Amerika'da dokuz yaşında bir kız çocuğı evindeki kişisel bilgisayarından 'Seni öldürmeye geliyorum.' şeklinde tehdit edici mesajlar almıştır. On iki yaşındaki bir başka kız çocuğına okuldaki bilgisayar aracılığı ile ırkçı, korkutucu e-postalar gönderilmiştir. Evinde ve okulunda bilgisayar kullanan her iki çocuk da sanal zorbalığın kötü yüzüyle karşı karşıya kalmışlardır (Thomas, 2006).

Birçok okul personeli geleneksel akran zorbalığının önemli bir problem olduğunu bilmektedir. Fakat çok az sayıda okul personeli, öğrencilerin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile tacize uğradığının farkındadır (Beran ve Li, 2005). Okullar zorbalığın bu yeni biçimine karşı yererli duyarlılığa sahip olmayabilir. Türkiye'de de öğrenciler arasında artarak devam eden ve toplumsal sorun haline dönüşen siber zorbalığın farkındalığının artması önemlidir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, liseli öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin belirlenmesidir.

Yöntem

Bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizinde kullanılan istatistikî metotlara yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada genel tarama modellerinden biri olan kesitsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma, tarama modeline uygun olarak planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinde; ilgilenilen olay, grup gibi birim ve duruma ait değişkenler, betimlenmeye çalışılır. Bu modelde anlık durum saptamaları belirlenebilmektedir (Karasar, 2006).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Bursa ilinde öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise Karacabey ilçesinde bulunan, 9., 10. ve 11. sınıflarda öğrenim gören 300 lise öğrencisinden oluşturmaktadır. Öğrencilerin 160'ı (%53) kız ve 140'ı (%47) erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %33,3'ü (n=100) 9. sınıf; %33,3'ü (n=100) 10. sınıf; %33,3'ü (n=100) 11. sınıf öğrencisidir. Araştırmanın yürütüldüğü okullar ve bu okullardaki öğrenciler yansız-random yöntemiyle seçilmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Çetin, Yaman ve Peker (2011) tarafından geliştirilen 'Siber Mağdur-Zorbalık Ölçeği' kullanılmıştır.

Siber Mağdur ve Zorbalık Ölçeği (SMZÖ)

Veriler, Çetin, Yaman ve Peker (2011) tarafından geliştirilmiş Siber Mağdur-Zorba Ölçeği (SMZÖ) aracılığıyla toplanmıştır. Siber Mağdur-Zorba Ölçeği 22 sorudan ve birisi siber zorbalık diğeri siber mağduriyet olmak üzere paralel iki formdan oluşmaktadır. Katılımcılar siber mağdur olma durumlarını 'Bana Yapıldı', siber zorbalık içeren davranışları yapma düzeylerini ise 'Ben Yaptım' kısmında yer alan (1) Asla, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Sık Sık ve (5) Daima olmak üzere 5'li likert tipi bir derecelendirme kullanarak belirtmektedir. Ölçeğin siber zorbalık ve mağduriyet formundan alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan ise 110'dur. Ölçeğin siber zorbalık formundan yüksek puan alınması siber zorbalık içeren eylemleri yapma, siber mağduriyet formundan yüksek puan alınması ise siber zorbalığa maruz kalma sıklığının yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçeğin siber zorbalık ve mağduriyet formu siber sahtecilik (SS), siber dilsel zorbalık (SDZ) ve kimliğini gizleme (KG) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. SMZÖ'den her bir alt boyut açısından da toplam puan elde edilebilmektedir. SMZÖ'nün faktör yapısını belirlemek amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonucunda toplam varyansın %46.38'ini açıklayan üç faktörlü

yapı elde edilmiştir 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28.ve 29. maddelerin yer aldığı siber sahtecilik (SS) boyutu toplam varyansın %17,6'sını açıklamaktadır. 2., 3., 4., 5., 6.,7. ve 8. maddelerin yer aldığı siber dilsel zorbalık (SDZ) boyutu toplam varyansın %15,51'ini açıklamaktadır. Üçüncü faktör olan kimliğini gizlemede (KG) ise 10., 11., 12., 15. ve 16. maddeler yer almakta ve toplam varyansının %13,26'sını açıklamaktadır. Açımlayıcı faktör analizinden elde edilen üç boyutlu yapıyı test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum iyiliği indeksleri hem siber zorba (RMSEA=0,058, NFI=0,94, CFI=0,96, IFI=0,94, RFI=0,93, GFI=0,90 ve NNFI=0,96) hem de siber mağdur (RMSEA=0,056, NFI=0,95, CFI=0,97, IFI=0,95, RFI=0,94, GFI=0,91 ve NNFI=0,97) formunda üç boyutlu yapının uyum verdiğini göstermiştir. İç tutarlık güvenilirlik katsayısı hem siber mağdur hem de siber zorba formunun bütünü için 0,89 olarak bulunmuştur. Ayrıca iç tutarlık güvenilirlik katsayıları siber mağdur ve siber zorba formunda sırasıyla siber sahtecilik alt boyutu için 0,86 ve 0,83, siber dilsel zorbalık alt boyutu için 0,80 ve 0,81, kimliğini gizleme alt boyutu için ise 0,68 ve 0,69 olarak rapor edilmiştir. Test-tekrar test güvenilirlik katsayıları siber mağdur ve siber zorba formunun bütünü için sırasıyla 0,85 ve 0,90; siber mağdur formunda siber sahtecilik için 0,87, siber dilsel zorbalık için 0,80 ve kimliğini gizleme için 0,69; siber zorba formunda ise siber sahtecilik için 0,86, siber dilsel zorbalık için 0,73 ve kimliğini gizleme için 0,72 olarak bildirilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilere, Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi uygulanarak normal dağılım gösterdikleri belirlenmiş ve parametrik testler kullanılmıştır. Araştırma da verilerin analizinde cinsiyet için T-testi, öğrenim gördükleri sınıf düzeyi için ise Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova) testi yapılmıştır. Araştırmada çözümlenmeler SPSS 20.0 paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Tablo 1. Ergenlerin siber zorbalık eğilimlerinin cinsiyete göre incelenmesine ilişkin t testi sonuçları

Siber Zorbalık Eğilimi	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	sd	t	p
	Kız	160	27,456	9,124	298	-4,613	,000*
	Erkek	140	34,571	16,897			

*p<.05

Tablo 1 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre lise düzeyindeki ergenlerde siber zorbalık $t=-4,613$ ve $p< .05$ değerlerine sahiptir. $p<0,05$ ten küçük olduğu için lise düzeyindeki öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Erkek ergenlerin aritmetik ortalama puanlarının ($\bar{X}=34,571$), kız ergenlerin aritmetik ortalama puanlarına ($\bar{X}=27,456$) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farklılık ise erkeklerde siber zorbalık eğiliminin kızlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Ergenlerin siber zorbalık eğilimlerinin sınıf düzeylerine göre incelenmesine ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Bağımlı Değişken	Sınıf	N	\bar{X}	Ss	Varyansın Kaynağı	K. T.	Sd	K.O.	F	p
Siber Zorbalık Eğilimi	9	100	28,990	10,782	Gr. Arası	515,80	2	257,903	1,363	,257*
	10	100	32,100	17,708	Gr. İçi	56192,23	297	189,199		
	11	100	31,240	11,735	Toplam	56708,03	299			

Sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır.

Tablo 3'teki aritmetik ortalama değerlerine baktığımızda ise sınıf düzeyi değişkenine göre 10. ($\bar{X}=32,100$) ve 11. ($\bar{X}=31,240$) sınıf öğrencilerinin siber zorbalık eğilimlerinin, 9. ($\bar{X}=28,990$) sınıf öğrencilerinininkine göre daha yüksek olduğu görülmektedir ancak yine de anlamlı düzeyde bir farklılaşma yoktur.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Ergenlerin siber zorbalıklarının cinsiyete göre incelenmesinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık incelendiğinde erkek ergenlerin, kız ergenlere göre daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmüştür. Araştırma sonuçları, yapılan diğer araştırmalarla (Arıcak

ve diğ, 2008; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Erdur-Baker, 2010; Eroğlu, 2011; Horzum ve Ayas, 2011; Li, 2007; Slonje ve Smith, 2008) uyumludur. Fakat bazı araştırmalarda ise cinsiyet açısından bir farklılığın olmadığı görölmektedir (Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Ybarra ve Mitchel, 2004).

Türkiye gibi ölkelerde evde internete ulaşma imkânı olmayan erkekler bunu internet kafelerde telafi edebilmekte, kızlar ise bu imkâna erkekler kadar sahip olamadığı için, erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yapabilmektedirler (Horzum, 2011). Yine araştırmanın yapıldığı Türkiye dikkate alındığında, erkeklerin bilgisayar (%59) ve internet (%58,1) kullanımının, kadınların bilgisayar (%38,5) ve internet (%37) kullanımından daha fazla olduğu da görölmektedir (TÜİK, 2012). Ayrıca kızların internet kullanımının erkeklerden daha çok denetlenmesi de (Erdur-Baker, 2010) bu sonucun bir nedeni olarak değerlendirilebilir. Erkeklerin daha fazla siber zorbalık yapması, cinsiyetin şiddete yönelik tutumla ilişkisi dikkate alınarak da incelenebilir. Yapılan araştırmalar (Balkıs, Duru ve Buluş, 2005; Pişkin, 2006) erkeklerin şiddete yönelik tutumlarının kız öğrencilerden daha olumlu olduğunu göstermektedir. Erkek ergenlerde siber zorbalığın daha fazla olmasında, içinde yaşanan toplumun ve o topluma ait kültürün de etkili olduğu düşünölmektedir.

Ancak bazı araştırmalarda ise bu araştırmadan elde edilen bulgulardan farklı olarak kızların daha fazla siber zorbalık yaptıkları görölmektedir (Keith ve Martin, 2005). Farklı çalışmalarda kız öğrencilerin; mağduru gruptan atmaya çalışmak ya da mağdur hakkında asılsız dedikodular yaymak gibi dolaylı sayılabilecek zorbalık tutumları sergiledikleri belirlenmiştir (Owens, Shute ve Slee, 2006).

Araştırmada ergenlerin siber zorbalıklarının sınıf düzeyine göre incelenmesinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Özdemir ve Akar (2011) da yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Bu bulgu Pepler ve diğerlerinin (2006) araştırma bulguları ile ise uyuşmamaktadır. Adı geçen araştırmada öğrenciler arasındaki zorbalık eğilimlerinin ilköğretimden ortaöğretime geçiş döneminde en fazla gerçekleştiği (bu dönemin Türk eğitim sisteminde lise birinci sınıfa karşılık geldiği varsayılabilir), ortaöğretim son sınıf düzeyinde ise kademeli olarak en aza indiği saptanmıştır. Ayas ve Horzum (2011) ise yaptıkları çalışmada, öğrencilerin sanal zorbalık durumlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığını ve bu farklılığın sınıf seviyesi yükseldikçe arttığı yönündedir. Kowalski ve Limber (2007) de yaptıkları çalışmada sınıf düzeyinin artmasıyla siber zorbalık yapma oranının arttığını

Ergenlerin Siber Zorbalık Eğilimleri

bulmuşlardır. Sınıf seviyesinin yükselmesiyle yani yaşın artmasıyla beraber, ergenlerin teknolojiyi kullanma becerilerinin dolayısıyla da siber zorbalık araçlarına ulaşabilme olanaklarının arttığını ifade etmektedir. Çalışmamızda da 10 ve 11. sınıf öğrencilerinin görece de olsa 9. sınıf öğrencilerine göre siber zorbalık eğilimleri fazladır.

Siber zorbalık mağdurda sağlık problemleri yaşatabilir. Nitekim, Aksaray'a (2011) göre, ailelerin çocuklarıyla etkili bir iletişim içerisinde olmaları, siber zorba ve zorbalık mağduru olan çocuklara yardım açısından önemlidir. Çünkü siber zorbalıkta, zorbalık kadar sıkıntılı olan bir başka durum da çocukların böyle bir durumu ailelerine veya yetkililere bildirmemeleridir. Çocukların ve gençlerin büyük bir çoğunluğu yaşadıkları siber zorbalık deneyimini anne babalarına anlatmamaktadırlar. Bu durumda öncelikle anne babaların siber zorbalıkla ilgili bilgi sahibi olmaları ve bu konuda çocuklarını uyarmaları ve belli kurallar koymaları gerekmektedir. Anne babalar çocuklarının gelişim düzeylerine uygun olarak interneti ve diğer elektronik iletişim araçlarını nasıl kullanacakları konusunda onlara rehberlik yapmalı, sınırlamalar koymalı ve onları sık sık denetlemelidir.

Diğer taraftan Yaman ve Peker'e göre, (2012), bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak başkalarına zarar vermek isteyen kişiler kısa bir süre içinde çok sayıda kişiye ulaşabilir. Bu durum birçok insanın siber zorbalığa maruz kalma açısından risk altında olduğunu göstermektedir. Özellikle okullarda öğrenciler bu araçları; eğlenmek, şakalaşmak veya intikam almak için kullanabilir. Bundan dolayı okul psikolojik danışmanı, bilgi-iletişim teknolojilerinin doğru kullanılması ve siber zorbalığın belirti ve sonuçlarının neler olduğu, siber zorbalıkla başa çıkma gibi konularda ailelere, öğretmenlere ve öğrencilere seminerler düzenlemelidir.

Okullarda siber zorbalık müdahale çalışmaları yapılmalı, mağdur öğrencilerin psikolojik destek almaları sağlanmalıdır. Okullarda siber zorbalık konusunda yapılacak önleme ve müdahale çalışmalarına okul, aile ve toplumun ortaklaşa katılımı oldukça önemlidir. Sanal zorbalığın, intihara (Milliyet, 2012) kadar götüren bir ruh haline sebep olduğu gözden kaçmamalıdır. Gelecek çalışmalarda ailelerin sanal zorbalık olaylarını önlemede nasıl bir rol üstlendiklerine ve bu üstlenmiş oldukları rollerin etkili olup olmadığına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 405-432.
- Arıca, O.T. (2009). Üniversite öğrencilerindeki siber zorbalık davranışlarının bir yordayıcısı olarak psikiyatrik belirtiler, *Eğitim Araştırmaları*, 34, 167-184.
- Arıca, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. & Memmedov, C. (2008). Türk ergenlerde siber zorbalık, *Cyberpsychology & Behavior*, 11(3), 253-261.
- Ayas, T. (2011). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı, Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, İzmir, Türkiye.
- Ayas, T (2014) Depresyon, anksiyete ve cinsiyet değişkenlerine göre sanal zorbalığa maruz kalma düzeylerinin yordanması. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying* 1, 1-17
- Ayas, T. ve Horzum M.B. (2011). Öğretmenlerin sanal zorbalık algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi, *International Online Journal of Educational Sciences*, 32, 619-640.
- Ayas, T, ve Horzum, M.B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380
- Ayas, T, ve Horzum, M.B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380
- Balkıs, M., Duru, E. & Buluş, M. (2005). Şiddete yönelik tutumların özyeterlik, medya, şiddete yönelik inanç, arkadaş grubu ve okula bağımlılık duygusu ile ilişkisi, *Ege Eğitim Dergisi*, 6(2), 81-97.
- Batmaz, M. Ayas, T (2013) İlköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorbalık düzeylerinin yordanması. *Suje* 3, 43-53
- Bayar, Y. (2010). Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genellenmiş akran algısının aracı rolü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beran, T. & Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior, *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise?, *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1), 68-76.
- Ceyhan, E. (2008). Ergen ruh sağlığı açısından bir risk faktörü: İnternet bağımlılığı, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(2), 109-116.
- Colwell, J. & Kato, M. (2003). Investigation of the relationship between social isolation, self-esteem, aggression and computer game play in Japanese adolescents, *Asian Journal of Social Psychology*, 149-158.
- Çetin, B., Yaman, E. & Peker, A. (2011). Cyber victim and bullying scale: A study of validity and reliability, *Computers and Education*, 57(4), 2261-2271.
- Erdur-Baker, Ö. & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık, *Eğitim Araştırmaları*, 27, 31-42.

- Erdur-Baker, Ö. (2010). Siber zorbalık ile geleneksel zorbalığın, internet aracılı iletişim araçlarının sık ve riskli kullanımına ve cinsiyete bağlı ilişkisi, *New Media & Society*, 12, 109-125.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya.
- Hinduja, S.& Patchin, J.W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*, California: Carwin Pres.
- Hoff, D. L.& Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: Causes, effects, and remedies, *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652-665.
- Horzum, M.B. (2011). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi, *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 56-68.
- Horzum, M.B ve . Ayas, T. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin okul türü ve cinsiyet açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 10 (20), 139-159
- Horzum, M.B ve Ayas, T. (2014) Orta öğretim öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorba ve sanal mağdur düzeylerinin yordanması. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (2) , 21-36
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keith, S.& Martin, M.E. (2005). Cyber bullying: Creating culture of respect in a cyber world, *Reclaiming Children and Youth*, 13(4), 224-228.
- Kerberg, C.S. (2005). Problem and pathological gambling among college athletes, *Ann Clin Psychiatry*, 17(4), 243-247.
- Kowalski, R.M. & Limber, S.P. (2007). Electronic bullying among middle school students, *Journal of Adolescent Health*, 41, 22-30.
- Lenhart, A. (2007). Cyber bullying and online teens, *Pew Internet and American Life Project*, www.pewInternet.org adresinden 20.09.2014 tarihinde erişilmiştir.
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation, *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454.
- Li, Q., Cross, D. & Smith, P.K. (2012). *Cyberbullying in the global playground: Research from international perspectives*, Q. Li, D. Cross & P.K. Smith (Eds.), Blackwell Publishing Lt.
- Milliyet (2012). <http://dunya.milliyet.com.tr/sanal-zorbalik-olum-getirdi-dunya/dunyadetay/16.01.2012/1489583/default.htm> adresinden 10.12.2014 tarihinde erişilmiştir.
- Mitchell, K.J., Ybarra, M.L. & Finkelhor, D. (2007). The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency, and substance use, *Child Maltreatment*, 12, 314-324.
- Olweus, D. (1992). Bullying among school-children: Intervention and prevention, In R. Peters, R. Mc Mahon & V. Quinsey (Eds), *Aggression and violence throughout the life span*, Newburry Park, CA, Sage.

- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*, Williston, VT: Blackwell.
- Owens, L., Shute, R.& Slee, P. (2006). Guess what i just heard: Indirect aggression among teenage girls in Australia, *Aggressive Behavior*, 32, 376- 384.
- Özdemir, M. & Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626.
- Patchin, J.W.& Hinduja S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Peker, A. (2014). Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi, *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(1), 2014.
- Pepler, D.J., Craig, W.M., Connolly, J.A., Yuile, A., McMaster, L. & Jiang, D. (2006). A developmental perspective on bullying, *Aggressive Behavior*, 32, 376-384.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 531-562.
- Pişkin, M. (2006). Akran zorbalığı olgusunun ilköğretim öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi, *I. Şiddet ve okul: Okul ve çevresinde çocuğa yönelik şiddet ve alınabilecek tedbirler sempozyumu'*nda sunulmuştur, İstanbul.
- Raskauskas, J. & Stoltz, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents, *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- Serin, H. (2012). Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri, *Yayımlanmamış doktora tezi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for the school, the classroom, and the home*, Abington, Oxfordshire, UK: Routledge.
- Slonje, R.& Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?, *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Solberg, M. E. & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus bully/victim questionnaire, *Aggressive Behavior*, 29, 239-268.
- Thomas, S.P. (2006). From the editör: *The Phenomenen of Cyberbullying*, *Mental Health Nursing*, 27, 1015-1016.
- TÜİK (2012). Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaber/Bultenleri.do?id=10880>, adresinden 08.11.2014 tarihinde ulaşılmıştır.
- Willard, N. (2004). *I can't see you-you can't see me: How the use of information and communication technologies can impact responsible behavior*, Retrieved 12 October 2014 from <http://www.csriu.org/cyberbully/docs/disinhibition.pdf>.

- Willard, N. (2005). *Educator's guide to cyberbullying and cyberthreats*, Retrieved 12 December 2014 from <http://www.cyberbully.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>.
- Wolak, J., Mitchell, K.J.& Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts, *Journal of Adolescent Health*, 41,51-5.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. & Peker, A. (2011). *Başa ıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*, İstanbul: Kaknüs.
- Yaman, E. & Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819-833.
- Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics, *Journal Of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1308-1316.